

Schuilen bij een valse ouwe ijsbeer

Artis verborg in de oorlog vele onderduikers. Oud-directeur Maarten Frankenhuis schreef er een boek over. 'Die aap verlinkte eigenlijk alles.'

Door Hanneloes Pen

Overleven in de dieren- tuin. De oorlogsjaren van Artis en andere parken. Maarten Th. Frankenhuis 2010 uitgevers, € 19,50

▲ Artisdirecteur Sunier (l) wist van de onderduikers, maar sprak er nooit over. Foto: Verzetmuseum Amsterdam

▲ 'Bezoek Artis apenrots', luidt de tekst op de wagen die door Amsterdam werd rondgereden in de oorlogsjaren. Foto: Verzetmuseum Amsterdam

Maarten Frankenhuis staat midden in Artis en wijst naar de bokkenrots, die op een eilandje staat. 'Kijk, door die deur gingen onderduikers naar binnen. De Duitsers hadden geen idee. Ze hebben daar niet gezocht. Er is trouwens nooit een onderduiker gevonden in de dieren- tuin.'

Artis verborg in de oorlog velen voor de Duitsers. Frankenhuis, die er van 1990 tot 2003 directeur was en als Joods jongetje zelf ook onderdook, maar niet hier, schreef er een boek over: *Overleven in de dieren- tuin*. Hij interviewde onder anderen onderduikers, oppassers en de dochter van toenmalig directeur Armand Sunier. De Zwitserse Sunier (directeur van 1927 tot 1953) wist van de verborgen gasten, maar sprak daar nooit over.

Ongeveer twee- tot driehonderd Amsterdammers vonden een schuilplaats in de dieren- tuin. 'Er werd natuurlijk geen administratie bijgehouden. Niemand weet het getal precies. De onderduikers wisten ook niet van elkaar dat ze er zaten.'

Het waren voornamelijk jonge mannen die de *Arbeitseinsatz* probeerden te ontduiken, maar ook enkele Joden en een verzetsstrijder. Oppasser Van Schalkwijk, die de apenrots en het apenhuis beheerde, vertelt in het boek hoe hij vluchtende joden bin- nenliet. 'Bij een razzia kwamen de jongens door de Plantage Doklaan en dan liet ik ze door de achterdeur van het apenhuis in. We gingen daarna meteen naar de apenrots, waar ik een plank over het water legde. Door het water om de rots hadden de Duitsers er geen erg in dat er Joden zaten.'

In het boek staan foto's van Duitse soldaten die de tuin bezoeken en bijvoorbeeld staan te kijken bij de apenrots, het apenhuis en de leeuw. Frankenhuis: 'En juist op die plaatsen zaten ook onderduikers verscholen.'

Op de hooizolder boven de leeuwengalerij verstop- te het jonge personeel van Artis zelf zich voor de Duitsers. Op een foto is te zien hoe de mannen dicht tegen elkaar op de zolder lagen. 'Die foto kwam on- verwacht boven water uit de nalatenschap van Jan Ovingcor, oud-economisch directeur van Artis. Nee, hij is niet in scène gezet. Door wie hij gemaakt is, weet ik niet.'

Frankenhuis loopt langs andere onderduikplekken: de Artisbibliotheek, vroeger het onderkomen van de zebra's, de waterkelders onder het aquarium, het berenpaleis, nu het kleine zoogdierenhuis, de oude

▲ Maarten Frankenhuis, dierenarts en voormalige directeur van Artis, bij een van de schuilplek- ken van onderduikers tijdens de Tweede Wereld- oorlog, de bokkenrots. Foto: Jean-Pierre Jans

stadsherberg annex bordeel Eik en Linde, de ibisvo- lières, waar een gezin zat ondergedoken. 'Kijk in dat huisje zaten ze, een vader en moeder met een kind. Midden in de voliëre.'

De zolder van het wolvenhuis was de verstoppok- ken van de joodse Duif van der Brink. Ze werd verzorgd door twee Artismedewerkers. Oppasser Van Schalk- wijk: 'Zij heeft hier vier jaar gezeten, tot het einde van de oorlog. Ze zat bijna altijd op het bankje van het apenhuis. (...) Op dat bankje bij de apen zat ze met mensen, ook met Duitsers, te praten. Ze hebben haar altijd met rust gelaten, niet wetende dat het een jodin was.'

Frankenhuis: 'Haar ster had ze natuurlijk afgedaan. Ze sprak ook vloeiend Duits. Ik heb geprobeerd haar of haar familie op te sporen, maar dat is niet gelukt.'

De joodse Hartog W. zat zes maanden ondergedo- ken in het vogelhuis. Hij sloep op een stretcher in het keukentje. In de hongerwinter hielp hij, met gebon- deerd haar onder een petje, mee in de dieren- tuin. Hij liep achter de kruiwagen met vlees naar de roodfie- ren en deed alsof hij de hulp van de oppassers was. Beeldhouwer Arie Teeuwisse zat in het nachter-

blijf van de ijsberen. Hij sloop in de hoek bij de schuif, meestal met een man of drie, vier op houten schot- ten met stro. 'Er was maar één ijsbeer, een valse ou- we, die sloop buiten. Als die beer het 's nachts een beetje koud had en de warmte voelde, dan krabbelde hij aan de schuif. Ik moest me groot houden, maar ik zag die roestige toestand.'

'Ik herinner me,' zegt Teeuwisse even verder in het boek, 'dat we ook eens een struisvogel hebben gegeten en taal vlees van een oude karbouw die was doodgegaan aan een longontsteking. Je kon in het berenhuis goed werken. Er was mooi licht, boven- licht.'

Verzetsman Henk Blonk zat op verschillende plek- ken, waaronder de hooizolder boven de leeuwengale- rij. 'Je was er nooit alleen, want het barstte er van de ratten en die kwamen altijd naar je toe.' Een andere keer zat hij in het hok van de chimpansee. Ernaast zat gorilla Japie. Japie zat me de hele tijd door een gaatje in de wand te beloenen. Je dacht redelijk veilig te zitten, maar die aap verlinkte eigenlijk alles.' Ook zat hij enkele weken in het wolvenhuis. De hyena's, die ook in het wolvenhuis zaten, probeerden de hele nacht uit te breken. Die zaten de hele tijd aan de schuiven en deuren te rammen.'

Frankenhuis leidt zondag 5 mei belangstellenden langs de onderduikplekken in Artis.

▲ Duitse soldaten op bezoek in de dieren- tuin tijdens de oorlogsjaren. Een deel van deze foto is gebruikt voor de omslag van het boek van Frankenhuis. Foto: Verzetmuseum Amsterdam